

РОЗВИТОК СПРОМОЖНОСТІ ГРОМАД ЯК КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СУСПІЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ

Розвиток спроможності громад розглядається у статті як соціально-психологічна технологія супроводу суспільних інновацій. Описано витоки цього методу, різновиди, а також споріднені поняття, такі як надання повноважень та громадська участь. Обґрунтовується теза про те, що розвиток спроможності є не лише методом практичної роботи, а може бути застосований як технологія соціально-психологічного супроводу під час впровадження суспільних інновацій.

Ключові слова: *розвиток спроможності, надання повноважень, громадська участь, суспільні інновації*

Постановка проблеми. Протягом останніх 20 років у світі активно розвивалася психологія громад/спільнот, що базується на соціальному втручанні і передбачає активну участь усіх зацікавлених осіб, груп та соціальних інститутів у вирішенні соціальних проблем. У межах цього підходу були обґрунтовані та розвинені нові теоретичні та практичні методи, одним з яких є розвиток спроможності [6]. Цей метод цікавить нас не як такий, а у контексті пошуків нових підходів до формування громадської думки щодо важливих соціальних проблем. Зокрема, проведення суспільних реформ потребує їх громадського обговорення для формування консенсусу у суспільстві. На нашу думку, розвиток спроможності можна використовувати з цією метою у процесі соціально-психологічного супроводу суспільних інновацій. Тому ми розглянемо витоки цього методу, його зв'язок зі спорідненими методами, а також потенціал щодо використання як компонента соціально-психологічної технології формування громадської думки щодо суспільних інновацій.

Виклад основного матеріалу. Розвиток спроможності (capacity building) це процес розвитку та посилення навичок, здатності, процесів та ресурсів,

необхідних організаціям та громадам для виживання, адаптації та діяльності у світі що швидко змінюється. До розвитку спроможності належать також:

- Розвиток людських ресурсів, набуття індивідами розуміння, навичок та доступу до інформації; навчання, яке дає їм змогу ефективно діяти.
- Розвиток організацій, управлінських структур, процедур та менеджменту різних організацій та секторів (громадського, приватного).
- Інституційний та юридичний аспекти що призводять до законодавчих змін та посилення організацій [4].

Розвиток спроможності можливий на індивідуальному, інституційному та соціетальному рівнях. На індивідуальному рівні він означає збільшення знань та навичок індивіда. На інституційному рівні процес систематичного розвитку спроможності складається з п'яти кроків:

1. Залучення стейкхолдерів.
2. Оцінка потреб та можливостей.
3. Формулювання відповіді щодо розвитку спроможності (сюди входять: інституційне забезпечення, лідерство, знання, звітність).
4. Реалізація відповіді.
5. Оцінка спроможності [9].

На соціетальному рівні розвиток спроможності спрямований на створення більш інтерактивної державної адміністрації та формування представників влади, які реагують на запити та зворотній зв'язок громадськості [9]. Нас цікавить рівень громад, на якому розвиток спроможності вимагає наступних кроків:

1. Визначення головних потреб та можливостей (активів) громади.
2. Визначення інфраструктури, яка може бути використана для розвитку спроможності. Для цього складається список мереж або організацій, які можуть допомогти громаді, мають управлінські, технічні, інформаційні ресурси для цього.

3. Вибір відповідних стратегій. Розвиток спроможності потребує визначення типу найбільш необхідних втручань, таких як технічна допомога, створення мереж або розвиток співпраці з іншими організаціями.

4. Моніторинг та періодична оцінка досягнутих успіхів [2].

Витоки цього методу знаходимо у підході участі та наданні повноважень. Концепція громадської участі стосується можливості індивідів мати голос при прийнятті рішень, визначенні проблем, розповсюдженні інформації. Громадська участь – це процес взаємодії організацій що приймають рішення та громадян, чиї інтереси можуть бути зачеплені цими рішеннями (зацікавлена громадськість).

Надання повноважень (empowerment) характеризується як процес, який сприяє участі людей, організацій та громад у підвищенні індивідуального та громадського контролю, політичної ефективності, покращенні якості життя та соціальної справедливості [6].

М.Циммерман та Дж.Рапапорт визначили надання повноважень як конструкт що поєднує персональну компетентність та здібності з середовищем, яке надає можливості для вибору та автономії у демонстрації цих здібностей. Дослідники знайшли зв'язок між показниками залучення у громаду та участі з показниками психологічного надання повноважень. Вони зробили висновок, що психологічне надання повноважень пов'язує набуту компетентність, мотивацію до дії та дієву участь заради громадського добра [8].

Розвиток спроможності є продовженням надання повноважень; обидва поняття передбачають перерозподіл владних повноважень стосовно ресурсів, фінансів, влади у групах, які позбавлені соціального впливу. Головна різниця між ними полягає в тому, що розвиток спроможності акцентує процес, необхідний для досягнення групою чи інституцією сталого розвитку – термін, який став ключовим у літературі останнього десятиріччя.

Термін «розвиток спроможності» був запроваджений Програмою розвитку ООН у 1991 р. З того часу він набув визнання і використовується як державними, так і недержавними організаціями у різних сферах. Часто його

пов'язують з допомогою, яку надають суспільствам що розвиваються для подолання економічних та гуманітарних проблем. Більшість таких спроможностей розвивається у громадському, неприбутковому або приватному секторах [9]. Але також зустрічаються і державні програми, як, наприклад, у Великій Британії, де 2003 р. була започаткована урядова програма розвитку спроможності місцевих органів влади. Метою програми було покращення та розвиток упевненості, лідерства та здатності місцевих влад вчитися, впроваджувати інновації та обмінюватися знаннями та досвідом. Програмою були визначені 4 пріоритетні напрямки: лідерство, управлінський потенціал, потенціал робочої сили, підтримка загальних навичок (управління виробництвом, фінансовий та проектний менеджмент). Інший приклад стосується окремої професійної групи – вчителів, і також з Великої Британії. Там впроваджувався проект з розвитку спроможності вчителів, спрямований на створення освітньої дослідницької інфраструктури у країні. Під час дослідження було знайдено формулу спроможності, яка складається з наступних чинників: експертиза, мотивація, можливості [3].

Ще один приклад розвитку спроможності на рівні громади: в африканських країнах проводилися дослідження серед соціально незабезпечених та проблемних громад з метою покращення стану здоров'я населення. С.Ріфкін запропонувала модель CHOICE («вибір»), яка пов'язує справедливість та повноваження громад що потерпають від бідності та відсутності важелів впливу: розвиток спроможності, права людини, організаційна стабільність, інституційна відповідальність, внесок програми та середовище що стимулює. Було з'ясовано, що програми, які не пов'язані з потребами громади, а учасники процесу не беруть участі в оцінці результатів, не досягали своєї мети [5].

У Європейському Союзі з 1991 р. діє програма, побудована на розвитку спроможності громад – це підхід «Лідер», який за 20 років довів свою ефективність у розвитку природо-ресурсного та економічного потенціалу сільських територій. Програма «Лідер» пов'язана із створенням нових сфер

економіки та подоланням бідності і підвищенням рівня життя сільських громад. Завдяки програмі європейські країни змогли значно покращити ситуацію у регіонах, де переважна більшість населення залежить від сільського господарства, а цей сектор поступово втрачає своє економічне значення і необхідна диверсифікація сільської економіки [10].

Результати теоретичного аналізу. Раніше ми розглядали акціональні (від англ. *action* – дія) методи що використовуються з метою формування громадської думки щодо впроваджуваних інновацій [1]. Акціональні методи дають змогу забезпечувати позитивний досвід взаємодії з інновацією цільових груп і спрямовані на те, щоб залучити аудиторію до активного обговорення, під час якого формується власна думка про предмет. При цьому цільова група стає співучасником та співвиконавцем, коли індивіди, організації та цілі громади починають брати участь у впровадженні інновацій. Цей процес супроводжується зміною громадської думки, спочатку серед представників цільової аудиторії, зрештою і в суспільстві загалом.

На нашу думку, розвиток спроможності громад дає змогу впливати на формування громадської думки щодо впроваджуваних інновацій через залучення представників громад до цього процесу. Це відбувається за рахунок наступних чинників: виявлення потенційних лідерів громад (лідерів громадської думки) та їх навчання; участь у заходах широкого кола представників громади; створення неформальних мереж, які сприяють взаємодії та співпраці різних секторів – бізнесу, місцевої влади, неурядових організацій тощо. Також важливими є фінансова складова, моніторинг та оцінка – все те, що дозволяє оцінити прогрес виконання завдань та корегувати заходи у відповідному напрямку.

Обмеження методу полягає у тому, що активність, співпраця і рух до поставленої мети можуть бути скорше декларативними аніж реальними, і тоді усі зусилля буде зведено до формального звітування. Відповідно, і формування позиції громади щодо досліджуваного питання також не буде відбуватися.

Потенціал цього методу полягає у використанні суміжних підходів як компонентів стратегії – це громадська участь та надання повноважень. Надання повноважень має місце тоді, коли люди розуміють, що вони можуть зробити внесок або вирішити проблему і беруть на себе відповідальність за це. Підхід участі підкреслює сильні сторони учасників – навички, знання, ресурси, які вже доступні – і через успіх будує упевненість, мотивацію, стратегії розв’язання проблем (соціальний капітал). Розвиток спроможності дає можливість людям, організаціям та громадам отримувати контроль над своїм життям, переходити від безправних не-учасників до активних та ефективних громадян [7].

Висновки. Формування громадської думки щодо суспільних інновацій залежить від рівня громадського інтересу, наявності широкої громадської дискусії та діалогу. Впроваджувані інновації необхідно презентувати громадськості таким чином, щоб були зрозумілі їхня мета, конкретний результат для суспільства, переваги, які вони дають цільовим групам, інноваційні ризики, а також наслідки у часовій перспективі.

Таким чином, розвиток спроможності громад дозволяє формувати громадську думку щодо впроваджуваних інновацій через безпосередню участь громади у визначенні пріоритетів, обговоренні та прийнятті рішень, які сприяють зміцненню громади та зростанню її добробуту.

Література

1. Іванченко С.М. Нові теоретичні підходи та активні методи в соціальній психології та суміжних науках // Наукові студії із соціальної та політичної психології. - 36. Статей. За ред. М.М.Слюсаревського. ІСПП. К. - 2011. - Вип. 29 (32). - С. 27-43.
2. Building capacity in nonprofit organizations / Ed. by C. J. De Vita, C. Fleming. The Urban Institute. - 2001. - 96 p.
3. Murray J., Jones M., McNamara O., Stanley G. Capacity = Expertise x Motivation x Opportunities: Factors in Capacity Building in Teacher Education in

4. Philbin A. Capacity Building in Social Justice Organizations. - Ford Foundation. 1996.

5. Rifkin S. A framework linking community empowerment and health equity: it is a matter of CHOICE // Journal of health, population and nutrition. 2003. - 24(3). - P.168-180.

6. Rappaport J. Community Psychology: Values, Research, & Action. New York: Holt, Rinehart & Winston. 1977.

7. Seymoar N.-K. Empowerment and Public Participation // Constructive Citizen Participation. 2001. - V. 29. - No 2.

8. Zimmerman M.A., Rappaport J. Citizen participation, perceived control, and psychological empowerment // American Journal of Community Psychology. 1988. - No 16. - P.725-750.

9. Capacity building / [електронний ресурс] – Режим доступу:

http://en.wikipedia.org/wiki/Capacity_building#cite_note-United_Nations-0

10. Leader+ / [електронний ресурс] – Режим доступу:

http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/index_en.htm

Ivanchenko S.M.

COMMUNITY CAPACITY BUILDING IN THE FRAMEWORKS OF SOCIAL INNOVATIONS

Capacity building is considered as a social psychological technology supporting social innovations. The origins of the method, its forms and connected terms such as empowerment and public participation are described. It is stated that there is a potential for using capacity building as a tool for implementation of social innovations.

Key words: *Capacity building, empowerment, public participation, social innovations.*